

Přírodní, společenské a technické krize: rizika a možnosti jejich řešení. Pohled z perspektivy Blatenska

Václav Cílek, Martin Dolejš – specifika Blatenska

1. Zadání a úvod do problematiky

Poslední dva nebo tři roky můžeme označit jako „roky prozření“, ve kterých jsme si uvědomili, že svět je mnohem méně bezpečné místo, než jsme se domnívali. Během krátké doby jsme se setkali s epidemickými, bezpečnostními a energetickými riziky a to v prostředí vysoké inflace, která snad může trvat i několik let a způsobovat politické, ekonomické i sociální pnutí či vést k nějaké formě vzpoury mladé, „ošizené“ generace. Česká republika však zatím naplno nepocítila dopady klimatických změn, které v nedávných letech vedly ke zhoubným požárům např. v Řecku či Francii, neobvyklému „pětisetletému“ suchu v Německu a Francii, kdy místy úplně vyschla Loira a výška vody v Rýnu klesla i pod 30 cm. Zatím jsme byli víceméně uchráněni před neobvykle silnými větry, jaké v roce 2021 překvapivě smetly tři stožáry 400 kV vysokého napětí u Temelína.

Globální, evropská i naše společnost začíná být stále víc formována krizovými událostmi, včetně nepředpověditelných „černých labutí“, což vyžaduje nové přístupy a to jak na osobní či rodinné úrovni, tak i na úrovni komunální a státní politiky. V této krátké studii nebudeme řešit otázku krize na té nejvyšší státní úrovni, kde nejčastěji všude na světě dochází k opožděné reakci, ale na úrovni osobní a rodinné připravenosti a také z hlediska komunální politiky, která může sehrát naprosto zásadní roli např. ve vytváření záložních zdrojů pitné vody či poskytování informací a základní bezpečnosti.

Krizе však mají tendenci „chodit spolu“, např. k blackoutu nejčastěji dochází za vlny veder, kdy se prohnu dráty, při nebývalé silné námraze, kdy se rovněž prohnu a dotknou dráty či při pádu stromů následkem silného větru. Podobně i nedostatek jídla či pitné vody vede k rabování obchodů (v New Orleans po Katrině se nejvíc osvědčil přístup otevřít obchody s potravinami a nechat lidi, ať si odnesou, co potřebují). Přírodní krize jsou proto vždy doprovázeny sociálními krizemi a je nutné k nim přistupovat jako k jednomu celku.

V následujícím textu budeme vždy rozlišovat dvě roviny – (1) osobní či rodinnou, protože příprava na krizi je vždy především osobní zodpovědností a je nutné počítat s tím, že první dva či tři dny vám nikdo nepomůže; a (2) rovinu sousedskou či komunální, protože některá opatření, jako je např. svoz odpadků, evakuace nemocnice, čerpání pohonných hmot z nádrží čerpacích stanic pomocí přenosných elektrocentrál prioritně pro složky záchranného systému a další se zejména v prvních dnech stanou především záležitostí místní samosprávy a musí probíhat s její koordinací.

krajina Blatenska z vrcholu Hradiště

2. Přírodní a urbanistická poloha Blatenska, její přednosti i nevýhody

Blatensko dnes vnímáme shodně se správním územím obce s rozšířenou působností (ORP) Blatná, kterou tvoří 26 samostatných obcí většinou spádově napojených na město Blatná. Na Blatensku žije téměř 13 200 obyvatel a z toho 6200 ve městě Blatná. Blatensko lze popsat jednoduše jako mozaiku roztroušených vesniček a menších měst, polí, luk, remízů, lesů a rovněž rybníků. Území Blatenska se nachází v Blatenské pahorkatině, která je součástí Středočeské pahorkatiny a na severu se pak zvedá k Brdské vrchovině.

Mezi nejvýznamnější zdroje příjmu obyvatelstva patří především zemědělství, lesnictví a rybníkářství a s tím spojený potravinářský a dřevozpracující průmysl, ale také průmyslová výroba (kovovýroba, stavebnictví, textilní výroba), průmyslové podniky jsou soustředěny především v samotném městě Blatná. Dále se uplatňují služby a v menší míře turistika.

Území celého Blatenska má podobný reliéf s více než dvěma desítkami kopců s nadmořskou výškou 480–550 m n. m. Většina území spadá do povodí řeky Lomnice a okrajové části na

jihu jsou pak odvodňovány směrem do řeky Otavy. Řeka Lomnice a její přítoky odvodňují rozsáhlou rybníkářskou oblast a režim napouštění a vypouštění rybníku ovlivňuje její hydrologii.

Nadlepšovány jsou především průtoky v září a říjnu, kdy dochází k vypouštění rybníku před výlovy, naopak v letních měsících odparem po výloveh v době napouštění rybníků jsou průměrné průtoky snižovány. Rybníkářská oblast má určitou retenční kapacitu, a tak dokáže zmírňovat účinky velkých vod. Nejde o zadržení velkého objemu vody, ale spíše zpožďuje a zmírňuje maximální průtoky povodní. Naopak povodňovou situaci mohou zhoršovat zvláštní povodně vzniklé protržením rybníků, jak tomu bylo naposledy v roce 2002. Drobné potoky ve sklonitém terénu jsou rizikové při přívalových srážkách.

Blatensko je specifické svou polohou na rozhraní tří krajů. Cesta do všech okolních krajských center je přibližně stejně dlouhá, ať jsou to České Budějovice, Plzeň nebo Praha, je to cca hodina cesty autem, 5 hodin na kole a 24 hodin chůze. Tato poloha má své výhody i nevýhody. Blatensko není centrem celospolečenského dění, ani průmyslovým centrem, ale pro případnou pomoc jsme na okraji a patříme k jihočeskému pohraničí. Dopravně území protíná silnice první třídy I/20, které spojuje Plzeň a České Budějovice. Železnice je zde lokální spojující Blatnou se Strakonice, Březnicí a Nepomukem.

krajina rybníků u Tchořovic

pohled na rybník Labuť

3. Přírodní a klimatická rizika

Za největší přírodní rizika Blatenska můžeme označit povodně a silný vítr.

Povodně: Každá povodeň je do určité míry individuální. Povodně na Blatensku vznikají především v povodí řek Lomnice a Závišínského potoka, pramenících v Brdech na vrchu Třemšín. Známé jsou i případy povodní z intenzivních lokálních srážek. Nejničivější povodně vznikly poškozením rybníční soustavy v letech 1895 a 2002. Po povodni v roce 2002 došlo k opravě poškozených rybníků s ohledem na zásadní zvýšení průtočné kapacity přelivů a byl vybudován protipovodňový systém v Blatné. Přesto je potřeba mít na paměti, že Blatensko - Lnářská rybníční soustava má více jak 250 rybníků nad 1 ha. V dobách povodňového neklidu se statisticky středně významně jak u sucha, tak i povodně opakuje perioda 10-11 let, kterou sledovaly i povodně roku 2002 a 2013. V dalších několika letech proto může hrozit zvýšené povodňové nebezpečí. Britské studie však ukazují, že v teplejším světě se odpaří víc vody, takže velké povodně mohou být nejenom častější, ale z hlediska průtoků až o 50 procent vyšší. To se týká Británie, která je obklopená mořem, ale i v našich vnitrozemských podmínkách by mne nepřekvapily povodně o 20-30 procent vyšší, než jaké známe z minulosti. Protipovodňová ochrana nás pravděpodobně ochrání, ale přesto zůstává určitý podíl nejistoty.

povodeň – zámecká stavidla 2013

Vlny veder: Teploty mají nejvíc růst v letních měsících, a to i o 5 a více °C. Teplé počasí v posledních letech trvá delší dobu, takže se dostavuje saturační efekt, kdy kamenné či betonové povrchy den po dni kumulují víc tepla a přes den se běžně oteplují až na 50-55 °C. Teplota ve městě bývá charakteristicky vyšší až o 4-8 °C, než uvádí předpověď, a to zejména za vyšších teplot. Příklad ověřený měřením: předpověď na určitý den byla 36 °C, ale skutečná ve stínu naměřená teplota byla 41 °C. Při 38 °C to už je v některých ulicích až 45 °C.

Stromy ochlazují za teplého prostředí o 6-8 °C, a to nikoliv jen následkem stínu, ale hlavně odparu vody. Zeleň je tedy neobyčejně vítaná, ale i stromy reagují na množství vodní páry ve vzduchu uzavíráním průduchů a tehdy je chladicí efekt menší. U stromů podél vyhřátých silnic a chodníků je proto možné doporučit zalévání, a to přímo vodou z rybníků. Betonové povrchy mají pórovitost zhruba 10-15 objemových procent, takže pokud je zejména po ránu, dokud se neprohřeje od slunce, prolijeme vodou, budou své okolí ochlazovat. To je důležité třeba před vchody do budov, odkud proudí vzduch do vnitřních prostor. Ve středozevní oblasti se větrá přes noc nebo ráno a přes den se okna zatahují závěsy, které byly např. v domech úředníků britské správy v Indii namáčeny do vody. Chladicí efekt vodních ploch se projevuje max. do vzdálenosti 60 m od řeky a v hustěji zastavěných oblastech jen asi 40 m. Asi nejdůležitější osobní rada je dostatečně pít, vyhýbat se sluníčku, nosit volný oděv, který zakrývá větší část těla. Vedro se obvykle kvůli městskému tepelnému ostrovu snáší lépe mimo město.

Arktické dny: když porovnáme počet teplotních extrémů za posledních deset let, tak víc jak dvakrát rekordů je zaznamenáno u vysokých než u nízkých teplot. Přesto vlnitý charakter tryskového proudění umožňuje jednou za čas průniky velmi studeného a obvykle suchého větrného proudění, obvykle od severovýchodního směru tzv. sibiřské výše. Extrémně studené počasí zvyšuje spotřebu paliv, může vést k zamrznutí vodovodního potrubí a ohrožuje bezdomovce.

Větrné události (silné, větry, tornáda): jedná se o stále častější události, které na většině území ČR vedou k pádu stromů na silnice, železniční tratě a na vedení elektrického napětí. Orkán Kirill v roce 2007 postihl Blatensko ve značné míře a způsobil především velké množství polomů v lesích a výpadky elektrické energie.

Průměrný počet tornád na našem území se pohybuje od dřívějších 2-4 za rok na pravděpodobně dvojnásobné množství, ale existuje zde velká nejistota, protože tornáda nebyla dříve zaznamenávána. V každém případě i podle údajů z okolních států jsou četnější a silnější. „Průměrná“ stopa tornáda se pohybuje v délce kolem 2-5 km při šířce 50-100 m. Tornádo je natolik ničivé, že je schopné ukrotit korunu vzrostlého smrku a odhodit ji o 100 m dál. Největší tornádové nebezpečí hrozí v rovném terénu a na rozhraní horkých a studených ploch, např. rybník-pole. Zastavené oblasti pokrývají zhruba 10 % plochy ČR, a to včetně komunikací. Většina tornád a silných větrů tedy probíhá v otevřené krajině, ale přeci jen jednou za čas musí projít zastavěným územím. Tento pohyb je však nepředvídatelný. Neexistuje jiná ochrana než se schovat.

Orkán Kirill 2007

Blatenská pahorkatina je poměrně členitá zalesněnými pahorky, lesními komplexi. Pouze ve východní části se nacházejí větší zemědělsky obhospodařované lány. Vzhledem k členitosti území je předpoklad vzniku tornád velmi malý. Pravděpodobnost vzniku tornád pro území Jihočeského kraje v současné době vyhodnocuje Český hydrometeorologický ústav.

Přívalové deště a ničivá krupobití: Představte si horký letní den. Odpar rybníků a hlavně stoupající proud teplého vzduchu nad betonovými a zastavěnými povrchy je značný, protože i teplota je zde větší. Brzy odpoledne začíná růst bouřkový mrak. Ty dřív dosahovaly svého maxima mezi 14-17 hodinou, ale dnes se deště posouvají v průměru o hodinu dřív. Bouřkový mrak dosahuje výšky několika kilometrů. Probíhají v něm silné větrné proudy, které vynášejí kapky nahoru a způsobují jejich růst. Pokud je mrak skutečně vysoký, tak kapky v mraku mrznou a s každým oběhem vzniká nová vrstvička. V jednu chvíli převáží síla gravitace nad silou větru a dolů se snese buď nečekaně silný přívalový déšť, nebo dojde ke krupobití, které v minulých letech v Evropě zabilo několik lidí a poškodilo mnoho set automobilů.

V Německu bylo dokumentováno zvednutí hladin potoků o víc jak metr během deseti minut. Během přívalových dešťů zde v roce 2021 zahynulo skoro 220 lidí, a to obvykle v domech na svahu v povodí malých potoků a menších říček. U dřívějších povodní se obvykle jedná o vysokou vodu přicházející z údolí postupně se zvedající hladiny velké řeky. Dnešní povodně přicházejí stále častěji z „kopců“ bez většího varování a velmi rychle. Mají charakter až bahnotoků, které snadno unášejí osobní automobily nebo zatápí sklepy. Přívalové srážky často využívají komunikace a lesní cesty, kterými se dostanou do malých toků, kde následně

způsobí velmi rychlé rozvodnění. Ohrožená jsou zastavěná území ve sklonitém terénu, kde procházení malé vodní toky.

Ochranou je zde do určité míry dobrý stav sběrné oblasti či povodí a nejvíc ze všeho obezřetnost a schopnost rychle zareagovat. U krupobití je jedinou možností se schovat či si v první chvíli chránit hlavu např. kabátem. Pokud parkujete na ulici např. před rodinným domkem je možné přes auto přehodit pro tyto účely připravený silnější koberec z předsíně.

U přívalových srážek, kde voda opakovaně vtéká ze zpevněných povrchů k domům, je vhodné mít připraveno provizorní hrazení (prkna, silnější igelit a zemina) a utěsnit možné vtoky (dveře, sklepní okna, garážová vrata). Na plnění pytlů s pískem v těchto situacích nebývá dostatek času.

4. Společenská a technická rizika

Elektrický blackout: ČR je schopná fungovat v ostrovním režimu, to znamená omezit přetoky energií např. z nadvýroby větrné či sluneční energie. Snížilo se tím riziko velkého blackoutu, ale následkem extrémnějšího klimatu se zvýšilo riziko malých, regionálních blackoutů, protože např. v suchem oslabených porostech dochází k častějšímu pádu stromů a i větrné epizody jsou – a pravděpodobně i nadále budou - čtenější. Pravděpodobnost významné sluneční bouře pro vznik elektrického blackoutu není velká, ale presto její dopady by mohly být značné. Malé blackoutu jsou většinou spraveny během 10 hodin až dvou či tří dní, u velkého blackoutu je nutné počítat s odstávkou až deseti dní. Blatensko nemá na svém území prioritní prvky kritické infrastruktury a tak nelze přepokládat přednostní zprovoznění energetické soustavy. Jistou výhodou je Blatenskem procházející vedení tří navzájem propojených energetických soustav.

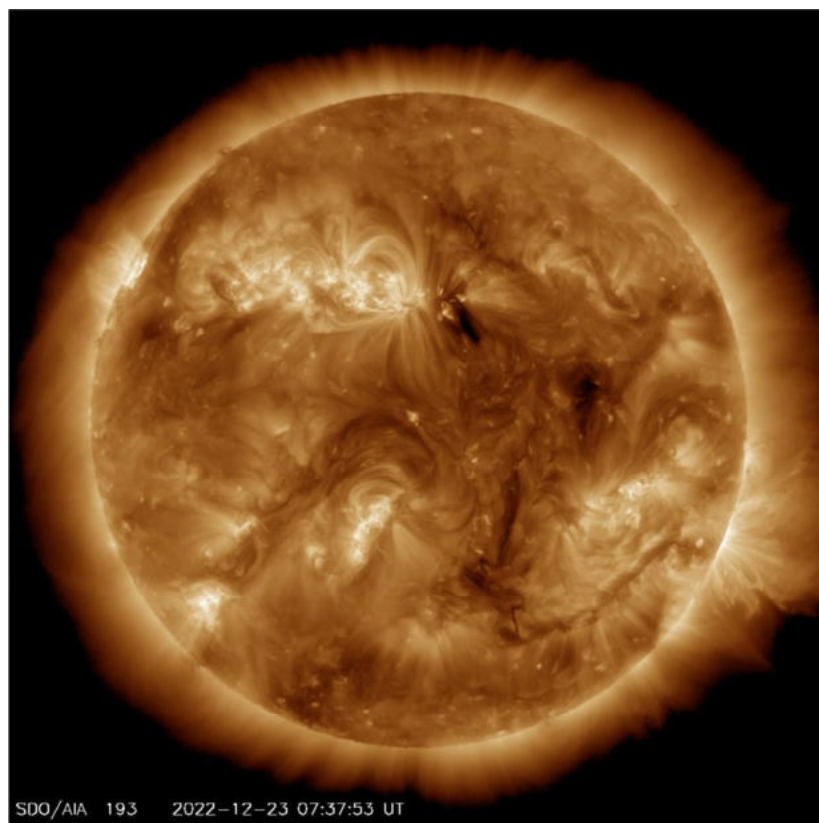
Při blackoutu během několika hodin přestává téct voda (závisí na množství vody v gravitačních vodojemech), dojde k výpadku mobilních telefonů, zastavení výtahů a začnou rozmrazat chladicí boxy v obchodech. Velkým problémem může být nucená (ne gravitační) kanalizace, jejíž jímky jsou projektovány někdy jen na jednodenní kapacitu. Může proto dojít k situaci, kdy se záchody v nižších patrech stávají zdrojem fekálií. Do určité míry a nepřilíš uspokojivě se tento problém dá řešit vyložení záchodové mísy igelitem a zaplněním pytlíky s pískem.

Přímé nebezpečí hrozí v případě, že by se nepodařilo rozeběhnout elektrocentrály v nemocnicích, které obvykle mají zásoby paliva jeden, maximálně dva dny. Ohroženi jsou lidé závislí na přístrojích či děti ve vyhřívacích inkubátorech apod. Může být omezeno či zcela zastaveno zásobování, protože nejdou otevřít elektricky ovládané dveře či uvést do chodu pokladny. Problémem může být vyřazení sítě lékáren. Každá samospráva by se v předstihu měla domluvit s lékárnami, zda a za jakých podmínek budou schopné fungovat i v krizovém režimu a zda s tím vůbec počítají.

Strategie prodejen s mrazicími boxy může být rozmanitá. Zboží je možné prodat na pultech, rozdat či nechat zkazit. V domácím prostředí se potraviny z mrazáku obvykle přemisťují do ledničky, kde poněkud prodlužují dobu jejího fungování. Při blackoutu není možné čerpat paliva z nádrží benzinových stanic. Naštěstí hasičský sbor je vybavený přenosnými elektrocentrálami a čerpadly, které to umožní, ale nepočítá se se zásobováním obyvatel, ale složek záchranného systému a důležitými službami. Zhruba po třech dnech blackoutu se očekává, že čerpací stanice by měly být střeženy ozbrojenými složkami.

Hlavní problémy jsou nedostatek pitné vody a panika, případně psychologické problémy typu strachu, napětí a konfliktních řešení situace. Z hlediska rodinného plánování je důležité mít připravený osobní plán, kdo vyzvedne děti, či se postará o seniory. Všichni lidé by měli mít návyk jezdit s víceméně plnou nádrží a mít doma snadno připravitelné potraviny na dobu nejméně dvou týdnů.

Vodovodní síť má ztráty způsobené špatným těsněním potrubí kolem 10 či více procent. Nedaleko od vodovodu obvykle vedou rovněž netěsnící kanalizační trubky. Za normální situace se splašková voda nemísí s pitnou vodou, protože je tlakem od ní odtlačována. Při blackoutu však může poměrně jednoduše pronikat do vodovodního vedení a kontaminovat jej. Proto je důležité i po obnovení dodávky vody ji nepít bez další úpravy.

pohled na slunce družice SDO

Plynový blackout místy omezuje či vylučuje možnost topení a někde i vaření. Při dřívějších výpadcích plynu se ukázalo, že opětovné natlakování a prověření všech spotřebičů trvalo

ve městech až kolem 30-40 dní. Přímé zkušenosti zatím naštěstí schází, ale pokud přestane proudit plyn, počítejte s tím, že jeho dodávky mohou být obnoveny třeba až po dvou měsících, a proto pracujte na náhradním řešení (dřevo, elektřina).

Informační blackout: Nedostatek informací živí obavy a ty mohou vést až k panice a bezhlavému chování, které je vždycky nebezpečné (rvačky o jídlo, zbytečné, násilné konflikty, které např. v USA často končí tak, že někdo začne střílet). Na úrovni místní samosprávy se jedná o krizovou komunikaci (viz dále), na osobní úrovni buď o chladnokrevné hodnocení situace, nebo využití dalších informačních kanálů. Při blackoutu jimi mohou být např. automobilová rádia, přenosná rádia na baterky, osobní vysílačky nebo tzv. nouzová rádia. Ta jsou jako tzv. emergency radio běžně prodávána např. v USA v oblastech s hurikánovým nebezpečím. V zásadě se jedná o rádia, která mívají napájení na baterky, v sobě zabudovanou baterii na usb připojení, a navíc ještě kliku. Tou se dá nabít rádio (často mívá v sobě zabudované osvětlení), ale i dobít mobil, což je však namáhavé (viz materiální příprava).

Sociální nepokoje: Způsob, jak se chovat za pouličních nepokojů je detailně rozpracován např. v USA či na francouzských sídlištích. Pokud není možné včas odejít, je třeba být nenápadný, neukazovat se u oken a neupozorňovat na sebe. Nepokoje se většinou vybijí zapalováním automobilů a rabováním obchodů. V českém, v podstatě nenásilném prostředí je nejpravděpodobnější scénář, že demonstranti projdou, přitom vytlučou několik výloh a poškodí zaparkované automobily. Hlavním rizikem je možnost založení požáru.

Teroristický útok a pohyby davu: útok se většinou odehraje během krátké, nepředpověditelné doby a pak panuje sice neklid, ale ne větší nebezpečí. To však hrozí při chaotickém pohybu davu. Při koncentraci víc jak 4 lidi na čtvereční metr se zvyšuje nebezpečí ušlapání. Nové typy teroristických útoků mohou být nečekané a zákeřné. Modelováno bylo např. poškození elektrárny způsobené hackerským útokem na otáčky turbíny.

Nepředvídatelné riziko: je v neklidných dobách snad nejběžnějším rizikem. Většina lidí se domnívá, že neznámému nebezpečí se nedá bránit, ale ve skutečnosti mnoho armád světa převzalo již před řadou let doktrínu mnohočetných rizik pramenících z mnohosti potenciálních nepřátel a propojenosti světa. Dřívější, tradiční zadání existovalo ve znění: existují dva, maximálně tři světové bloky a pokud patříme k jednomu z nich, musíme se obávat jednoho, maximálně dvou určitých nepřátel. Současné zadání je odlišné: svět se vyvíjí rychle, a tak není jasné, kdo je a kdo není přítel. Třeba o Rusku asi už teď nebudeme uvažovat jako o možném členu NATO, ale kdo ví, co bude za dvacet let. Aliance se proměňují, národní egoismus roste, některé ekonomické a obchodní aspekty nedovedeme odhadnout, ale přesto se musíme umět bránit nespécifikovaným hrozbám. Řešení se obvykle hledá ve zvyšování odolnosti, resilience systému. Resilience v tomto případě znamená dívat se kolem sebe, pokusit se rozumět světu kolem nás a být připravený na možnost velkého problému. V hmotném světě je odolnost založená na tom, že všechno máme mít dvakrát, anebo to

umíme opravit a že doma máme navíc nějaké potraviny, tedy v běžných preperských návycích včetně duševní flexibility.

5. Jaké jsou možnosti zvládnání situace a minimalizace škod?

Osobní a rodinná připravenost - psychologická rovina: Přežití či přežívání je vždy záležitostí rodiny nebo komunity lidí a strategie proto musí zahrnovat malé děti, seniory a domácí zvířata. Obvykle slýcháme o přežití ve stylu „Rambo“, tedy spíš o krátkodobém, extrémním či hrdinském nasazení, ale ve skutečnosti je častější střední úroveň každodenních stresů působících celé týdny, měsíce či dokonce roky podobně jak tomu bylo u covidové pandemie. V takovém případě hovoříme o rodinné připravenosti (family preparedness). Ta vždy sestává ze dvou stejně významných složek – psychologické resilience a materiálních zásob obvykle v kombinaci s určitou zručností.

Řada světových médií jako např. BBC či New York Times v seriálech o psychologické resilienci průběžně publikují návody, co by lidé mohli dělat, aby se cítili lépe. Ukazuje se, že vlastnost, která doopravdy zlepšuje, jak se cítíte, je zvědavost. Když kolem vás probíhá nějaká změna, pomáhá, když jste aktivní součástí této změny. Důležité je držet si trochu dál od těla špatné zprávy. Psycholožka Lucy Honeová trénovala v programu University od Pennsylvania americké vojáky, aby byli resilientní. Říká, že při získávání resilience jsou důležité tři postoje:

1 – víte, že se něco může stát, že nebezpečí je součástí vašeho života

2 – rozumíte světu a situaci. Jsou věci, které nemůžete změnit, ale je dobré vidět obojí - přicházejícího medvěda a za ním krásný západ slunce. Jsme trénováni na ohrožení, ale je také třeba trénovat se na krásu. Být si vědom něčeho dobrého je mocná strategie. Psycholog Martin Seligman se ptal svých pacientů, aby jmenovali tři pěkné věci, které je za den potkaly.

3 – resilientní lidé dávají pozor na to, co jim pomáhá a co jim škodí. V běžném životě obvykle stačí tyhle věci vyzorovat, aniž by s nimi člověk musel moc zápasit a ony se postupně promění. Opakuji a zjednodušuji mnoho podobných vyjádření o tom, co pomáhá za osobní či společenské krize. Část výzkumu přitom financovala armáda, aby se jí nehroutili vojáci, když už na jejich výcviku utratila tolik peněz. Americká psychologická asociace (APA) uvádí stručný návod, jak si vybudovat psychologickou houževnatost - resilienci. Tu definují jako schopnost dobře se adaptovat na změnu tváří v tvář těžkým podmínkám. Tato adaptace často přináší nový, hlubší start do života:

- vztahy jsou priorita. Je dobré najít laskavé lidi, kterým se dá věřit a mají soucit s lidmi i zvířaty.

- kromě osobních vztahů dvou či několika málo lidí jsou základní vztahy v nějaké přátelské skupině, co chová králíky nebo vyrábí damaškovou ocel nebo chodí na zajímavé přednášky, hudební festivaly – PŘIDEJ SE
- starej se o své tělo, protože stres je stejně tak fyzický jako duševní a naopak
- pěstuj pozornost ve smyslu „mindfulness“ tedy obecně široké pozornosti
- dávej si pozor na alkohol, drogy nebo cokoliv, co působí jako náplast na nezhojené hluboké rány
- najdi něco smysluplného, někomu pomáhej, zastříhuj stromy, povídej si s lidmi
- dopadne-li na tebe nějaká rána, dej tomu čas, vzchop se a buď aktivní, sleduj svůj vlastní realistický cíl, objevuj při tom sám sebe
- vítej a nalézej vše zdravé
- neboj se požádat o pomoc

Na celé situaci považuji za důležité, že se od nás čeká víc, než je pouhá obrana před dalším problémem, jako jsou třeba velké sluneční erupce, kdy je třeba mít servery hluboko ve sklepech. Má-li koronavirus a další krize evoluční význam, je třeba být kreativní. Jednou z možností, jak postupně bez velkých otřesů proměňovat svět spočívá v tom, že odstraňujete ty nejhorší nedostatky. Nevyhodíte jeden systém a nezavedete nový, ale začnete odstraňovat chyby.

Osobní a rodinná připravenost - materiální rovina: Nabídka nezbytného domácího vybavení je téměř nepřeborná, ale opět můžeme jít tou nejjednodušší cestou. Jako tři nezbytné věci vnímáme filtr na vodu, kvalitní baterku a nářadový nůž či pro případ zimního blackoutu spací pytel a to zejména pro děti. Odkopávají se a rychle vychládají.

- Filtr na vodu. Bez vody vydržíte sotva pár hodin a s malými, plačícími dětmi ještě kratší dobu. Bezprostřední zásoba vody může být uskladněna v podobě klasických pet lahví nebo jako různé nádrže od kbelíků až po igelitový rukáv, který vložíte do vany. Nicméně záležitostí zásadního významu je přenosný filtr na vodu. Filtry jsou v zásadě dvojího typu - ty které na nějakém sorbentu zachycují např. těžké kovy a keramické či mikrovláknové filtry schopné mechanicky odfiltrovat prakticky všechny bakterie. V krizi nás zajímá jen tento druhý typ filtrů (např. Sawyer, Katadyn), protože můžete použít vodu z louže, rybníka či nejbližší vodoteče. Filtr funguje tak, že jím protlačujete vodu, ale nakonec je zapotřebí proud vody obrátit, aby se propláchly nečistoty. Pokud to je možné, tak filtr občas desinfikujeme (savo, hypermangan).

- Spací pytel. Dvě základní školy se týkají soupeření mikrovláknové a péřové náplně, ale mnohem důležitější je úvaha, zda spací pytel ponese na zádech někam do přírody, nebo jej necháte doma či povežete automobilem. Váha totiž určuje cenu spacího pytle. Pro domácí použití úplně vyhovují těžší, lacinější, ale přesto kvalitní mikrovláknové pytle. I zde pomůže internetový průzkum typu "best of".
- Jídlo pro celou rodinu (včetně psa a kočky) na dva týdny. Dva týdny je úplné minimum. Musíte vycházet z toho, že v minulém režimu byly ve skladech hmotných rezerv potraviny na celé měsíce až jeden rok, dnes je světový průměr kolem 20ti dní a v některých státech jen 2-3 dny. V zásadě skladujeme trvanlivé potraviny, které rádi jíme. Nakupujeme průběžně a nové potraviny dáváme za ty staré. Důležitá je nenáročná příprava (třeba zalít horkou vodou). Myslíme na zásobu kávy a čaje, hodně pomáhají.
- Vařič, na kterém se dá toto jídlo připravit. Optimální domácí řešení je středně velká plynová bomba a běžný vařič. Na vesnici se uplatní kamna či vnější ohniště, na cestách turistický vařič a zásoba kartuší. V mnoha armádách byla pozorována udušení, když se vaří na otevřeném plamenu v uzavřeném prostoru třeba stanu. Buď hodně větráme, nebo vaříme za zástěnou např. na balkoně. Abyste nemuseli tak často vařit, tak se hodí termosky. I zde se snažíme koupit kvalitní značku s testovanou dobou, kdy udrží nápoj či jídlo teplé.
- Další baterka, zdroje světla, svíčky, zapalovače. Otevřený oheň vždy zvyšuje riziko požáru.
- Nouzové rádio (emergency radio). V USA je běžnou součástí hurikánové výbavy rádio na kliku (točením vyrábíme proud) přednastavené na meteorologické zpravodajství. U nás jej můžeme nahradit obyčejným tranzistorovým rádiem na baterie nebo zapnout rádio v automobilu. Baterie dnes vydrží se ztrátou kolem 30% energie i déle jak 5 let, kvalitní akumulátory mají roční ztráty pod 15%. Baterie je proto možné je skladovat do zásoby a akumulátory pravidelně vybíjet a dobíjet. Bateriové hospodářství by mělo být založené na běžných bateriích (tužkové a malé tužkové baterie), případně pro náročnější v kombinaci s akumulátory a fotovoltaickým panelem. Dříve vyráběná rádia na dlouhé vlny umožňují poslech informací ze vzdálených stanic, takže třeba z Anglie se dozvíme, které části Evropy postihl blackout. Z českých stanic si nejprve snažíme naladit Radiožurnál.
- peníze v menších bankovkách (nepůjdou bankomaty a nebudou fungovat karty)
- nejjednodušší model domácího nouzového záchodu je kovový kbelík (aby něco vydržel) s víkem. Do něj vkládáme silnější igelitový pytel, který tam je víceméně trvale a jeho úkolem je zachytit fekálie, které mohly uniknout z dalšího tenčího vloženého pytle. Ten se pravidelně vynáší ven. Potřebujete mít doma zásobu pytlíků. Aby na kbelíku bylo možné aspoň trochu pohodlně sedět, tak kupte pěnový obal, který se dává na vodovodní trubky, naříznete jej podélně a navlečte na okraj kbelíku.

- v případě zimy, volte jednu teplou místnost, kterou budete ohřívat a částečně tepelně odizolujete. I zde je otevřený oheň někdy příčinou požárů či vede k udušení, proto raději vaříme venku či na balkoně.

Krizová komunikace: Osvědčuje se přístup, že např. starosta nebo vedoucí krizového štábu podá na určeném místě, třeba před budovou radnice přehled situace (všimněte si, jak tuto zásadu dodržuje např. ukrajinský prezident). U celonárodních problémů se dá krizová komunikace dělit mezi dva lidi, typicky ministra zdravotnictví (policie, obrany) a např. premiér ministra. Lidi uklidňuje, když dopředu ví, že jeden z nich vystoupí např. v 18 hodin a druhý ve 20 hodin. Pomáhá i prosté sdělení, víme, že se přihodilo to a to, pracujeme na tom a tom, nadále nejistá situace je tam a tam.

Pravidla krizové komunikace jsou dobře známá a nejsou složitá. Nejvíc obtížné je však rozumět emocím společnosti, tedy mít cit, pro to, co situace právě vyžaduje. Stále víc firem, jako jsou dopravní společnosti, banky obávající se finanční paniky, zdravotnické organizace a ministerstva mají připravené plány krizové komunikace. Od samého začátku je jasné, kdo za organizaci bude hovořit a kdo jej zastoupí, když mluvčí bude nedostupný. První zprávy nemají být dlouhé, ale mají obsahovat sdělení, co se stalo a vysvětlit, co se bude dít. Měly by obsahovat třeba i neverbální sdělení, že firmu zajímá co se děje a bude se snažit pomoci, jak to jen půjde. Aby se v okamžicích nejistoty předešlo vyrojení dohadů a falešných zpráv, je nutné uvést, že další zpravodajství bude následovat např. za dvě hodiny. A zbytek je poctivost, vůle omluvit se za neúplné informace nebo dokonce chyby a hlavně otevřenost.

Strategie pro nájemní a panelové domy: Na nějakém druhu sídlišť žije v Evropě kolem třetiny až poloviny populace (v ČR asi 35 % obyvatel), a i kdybychom uvažovali, že část z těchto lidí odjede na chaty, tak stále nejméně čtvrtina národa bude vázána na „paneláky“, které jsou považovány za nejvíc zranitelnou část veřejného života. Pokud se rozhodneme tuto část populace neponechat např. za blackoutu svému osudu, co se dá se situací dělat? Především v domě by měl být někdo, kdo rozumí tomu, jak vytáhnout lidi z výtahů, kde uvázli. V domě by měl vzniknout místní krizový štáb. Jeden vchod do domu by měl být zamčený a u druhého by měl být stoleček a dva dobrovolníci, kteří budou kontrolovat, kdo do domu a za jakým cílem přichází.

Další dvojice dobrovolníků by měla se seznamem obejít partaje a zjistit nejenom, co lidé potřebují, ale také co mohou pro ostatní udělat. Starší lidé mohou třeba hlídat děti, objeví se problém s venčením psů, lidé si mohou vypomáhat léky apod. Tento prvek je nesmírně důležitý, protože z pasivního, naštvaného a vystrašeného konzumenta pomoci se stává aktivní spoluhráč. Základním problémem se stane bezpečnost (tu je třeba řešit podle situace, ale u nás je asi 300 tisíc držitelů zbrojních pasů, často to jsou bývalí vojáci či policisté), pitná voda a záchody. Obojí jsme již probrali. Co se týče vody je nutné zajistit dovoz jakékoliv vody a na místě ji přefiltrovat a rozdat dál potřebným lidem. Co se týče záchodů, tak je možné buď za domem vykopat latríny, nebo přejít na domácí toalety s výměnnými pytli. Druhá verze je

praktičtější, protože zejména starší lidé z vyšších pater nebudou chodit ven. V tom případě je zapotřebí zřídit nějaké místo, kde se budou odpadky ukládat. Dalším krokem je navázání kontaktů s okolními domy, případně pomoc se zřízením vlastní sebezáchranné sítě a možnost společného postupu, tedy rozšiřování ostrůvku relativní stability na širší území.

3D mapa sídliště Blatná

Vybavení krizové místnosti: Při hodnocení možnosti blackoutů v elektrárnách jsme společně s techniky elektráren dospěli k názoru, že při krizi bude nutné, aby alespoň několik lidí na místě přespávalo. To se může týkat i některých firem, internátních škol či samospráv. Je proto výhodné mít nějakou skříňku, ve které bude základní vybavení typu karimatka, spacák, vaříč (nejlépe vychází plynový vaříč se střední bombou, ale pozor na možnost požáru a dobré větrání), zásobu kávy či čaje, filtr na vodu, baterku, případně nouzové rádio a další věci podle místní situace. O tyto věci se pochopitelně někdo musí starat, ale např. kvalitní AA baterie dnes vydrží se ztrátou 20-30 % až pět let. V Japonsku je součástí vybavení krizových, zemětřesných místností horské kolo.

6. Závěr: co by měli udělat obyvatelé a co radnice

Mnoho obyvatel ČR víceméně bez přemýšlení předpokládá, že se o ně stát postará, ale ve skutečnosti během každé hlubší krize platí zásada, že stát se především stará o svoji kontinuitu, respektive o instituce, které ji udržují. To jsou např. ministerstva, generální štáb, policejní složky či vodárny a elektrárny. Pracovně proto předpokládejte, že za krize nebudete nikoho zajímat a že nejméně první dny budete ponecháni sami sobě a dobré vůli svých sousedů. Proto rodinná připravenost především závisí na vaší osobní zodpovědnosti.

Nezbytné věci: prioritně nůž, baterka, filtr na vodu. Dále potraviny na dva týdny včetně kávy a čaje, náhradní vaříč se zásobou paliva (dřevo, plyn, líh, benzín apod.). Potřebné jsou léky,

krmení pro zvířata, hry na zaměstnání dětí, spací pytle a karimatky, pytlíky do nouzových toalet, nouzové rádio, peníze v malých bankovkách. V případě, že odcházíte z domova důležité smlouvy a dokumenty, v zimě lopatka na sníh, při padajících stromech sekera a pila. Další věci osobní potřeby, hygienické prostředky, notýsek, tužka apod.

Město Blatná má v krizových scénářích připravenou koncepci řešení typových krizových situací. Z analýzy rizik vyšly jako největší ohrožení povodně velkého rozsahu a zvláštní povodně, ale rovněž jsou rozpracovány scénáře pro blackout, epidemii, větrnou smršť, sněhovou kalamitu apod.

Hlavními krizovými činnostmi jsou:

- zajišťovat krizovou komunikaci (veřejný rozhlas, veřejná fóra, jednání se starosty obcí, komunikace se spolupracujícími složkami)
- zajišťovat základní potřeby pro občany (pitná voda, teplo, ohřívárny, stravování)
- podávat informace o možné zdravotnické pomoci
- zprostředkovávat sociální a humanitární pomoc
- zajistit nebo být nápomocni odstranění příčiny a následků krizové situace

Místní samosprávy trvale zajišťují tyto úkoly:

- Plánovat sídlo včetně infrastruktury na základě očekávaných klimatických změn
- Mít krizového mluvčího a vědět, kdo jej zastoupí, když nebude přítomný
- Mít adresný přehled včetně jmenného kontaktu a telefonního čísla o zranitelných objektech, jako jsou školy, školky, nemocnice, domovy pro seniory, chemické a podobné provozy.
- V případě krize mít své lidi v terénu a vědět, co se děje.
- Nezbytné je propojení se složkami Integrovaného, záchranného systému, krizovým štábem města. Adresně vědět, kde jsou uloženy protipovodňové zábrany, elektrocentrály a kdo je přiveze.
- Zjistit, jak by za krize fungovala lékárna případně prodejny potravin a balené vody.
- Mít připravenou krizovou místnost (stačí kout se skříňkou).
- V krizi se uplatní většinou jen ty dovednosti a zkušenosti, které jsme si osvojili před krizí. V krizi nám totiž rychle docházejí nejenom prostředky, ale i rozum. Důležitý je aspekt "ztráty rozumu", protože pod tlakem nejenom situace, ale i nervozity okolní

společnosti ztrácíme schopnost reálně vyhodnotit situaci a snáz věříme poplašným či falešným zprávám. Je proto výhodné si předem pro celou rodinu, čtvrť či obec promyslet krizový scénář. Situace se pravděpodobně vyvine jinak, než jste očekávali, ale už jste si v hlavě prošli cestu, že mohou nastat problémy a jste připraveni je řešit.

Zajímavé je, že většinu lidí tyto úvahy nakonec uklidní, protože se nebezpečí postavili tváří v tvář.

Použité prameny:

Václav Cílek - Literatury a internetových pramenů je obrovské množství. Problematice jsme věnovali poměrně obsáhlou a stále dotiskovanou knihu "Ruka noci podaná" (Dokořán 2018), ale existuje několik českých a zejména amerických stránek, které obvykle v názvu nesou slovo prepper či survival.

Martin Dolejš - Z hlediska Blatenska dále uvádíme tyto zprávy:

Hladík, Dolejš (2021): Povodňový plán ORP Blatná, 121 stran. Blatná

Wikipedie (2022): Charakteristika území Blatenska